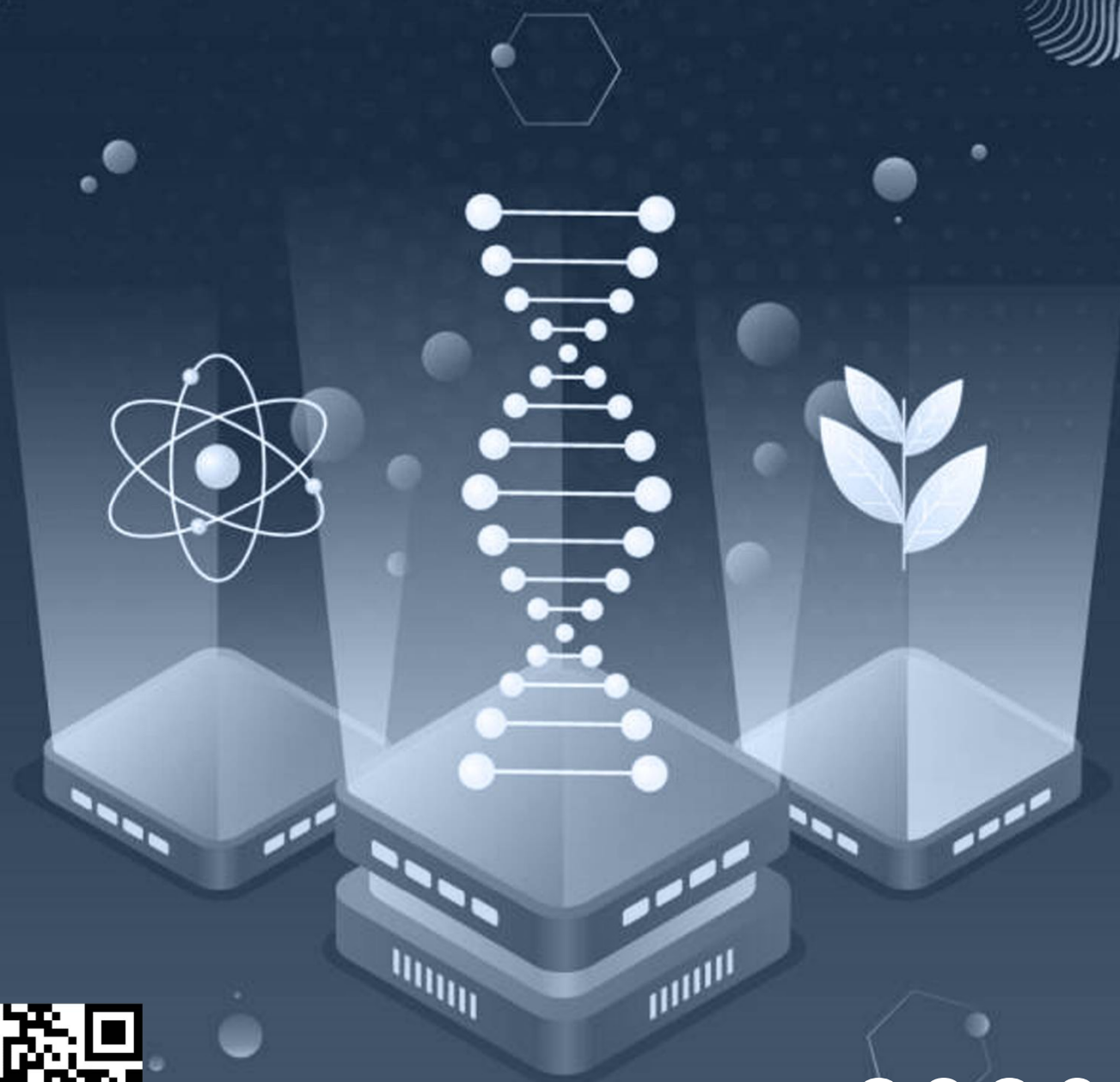

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4,
Issue 9/2

2026

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 9/2 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

ТОМ 4, НОМЕР 9/2

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 9/2

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «МА'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№9/2 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-9/2>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudonazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun
Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых
для публикации основных научных результатов диссертаций постановлением
№ 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

TARIX

1. **Tajiyeva Umida Rajabboyevna.** Xorazm vohasining ekologik tarixiga oid ayrim masalalar..... 7
2. **Matniyozov Sarvarbek Sanatbek o'g'li.** Xorazm xalq sovet respublikasi davrida yer ishlari nozirligining faoliyati (1920-1924-yillar)..... 12
3. **Farxadov Zoyir Xushnud o'g'li.** Ko'zaliqir madaniyatining arxeologik manbalar asosida o'rganilish tarixi..... 17
4. **Matyakubov Xamdam Xamidjanovich.** Antik Xorazmda urbanizatsiya va shaharlar tizimining shakllanishi: ijtimoiy-iqtisodiy, harbiy omillar..... 22
5. **Abdullayev Shaxobiddin Norqo'zi o'g'li.** Tarixiy xotira va muzey: Samarqand viloyati tarixiy-o'lkashunoslik muzeylarining ijtimoiy-madaniy funksiyalari..... 27

IQTISOD

6. **Умурзаков Машрабжон Турсунбоевич.** Повышение экспортного потенциала промышленных предприятий: на примере текстильной отрасли..... 37
7. **Murodjon Matniyozov.** Omnikanal marketing strategiyasi: kontseptual evolyutsiya va tadqiqot yo'nalishlarining sistematik tahlili..... 41
8. **Mayliyev Temurbek Ilxambay O'g'li.** Oziq-ovqat sanoatini barqaror rivojlantirishni tartibga solishning nazariy-metodologik asoslari..... 52
9. **Murodova Dilfuza Jalolovna.** Auditorlik xizmatlari samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari: xorijiy amaliyot va uni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlari..... 58
10. **Ашуров Сардоржон Зафаржонович.** Факторы и резервы повышения экономической эффективности малого бизнеса в сфере услуг Самаркандской области..... 67

PEDAGOGIKA

11. **Yusupova Madinajon Mansurbek qizi.** Bo'lajak pedagoglarda badiiy-pedagogik kompetentlikni pedagogik trening texnologiyalari asosida rivojlantirish metodikasini takomillashtirish..... 77
12. **Matrizayeva To'maris Jumamirat qizi.** Bo'lajak tarbiyachilarning ijodiy kompetensiyalarini xalq og'zaki ijodi vositasida rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari..... 79
13. **Allaberganova Shoxista Zokir qizi.** Bo'lajak o'qituvchilarda ma'naviy-axloqiy immunitetni pedagogik ta'lim muhiti sharoitida takomillashtirish metodikasi..... 85
14. **Kuchimov Ilyos Ablakulovich,** Ichki ishlar organlarida ta'lim jarayonini boshqarishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish..... 89
15. **Allaberganova Go'zal Adilbek qizi.** Onkologik bemorlarda yuzaga keladigan ruhiy o'zgarishlar va ularga psixologik yordam ko'rsatishning ilmiy-nazariy asoslari..... 94

16. **Otabek Erkinovich Khudayberganov. Muratov Sanjarbek Jumanazarovich.** Formation of professional skills of faculty students of physical culture with sports games..... 101

PSIXOLOGIYA

17. **Тайтелиева Ақтолқын Битуқызы.** Поиск психологической помощи подростком в образовательной среде: барьеры и условия..... 107
18. **Xudayberganova Dilduza Yangiboy qizi.** Ijtimoiy tarmoqlardagi ijtimoiy taqqoslashning o'smirlar emotsional holati va o'z-o'zini anglashiga ta'siri..... 110

FILOLOGIYA

19. **Yakubova Noira Isxakovna** Ingliz tilidan o'zbek tiliga o'zlashgan turizm terminlarining funksional-pragmatik xususiyatlari..... 115

Murodova Dilfuza Jalolovna

Buxoro davlat universiteti "Davlat auditi" kafedrasini o'qituvchisi

Mustaqil tadqiqotchi

<https://orcid.org/0009-0001-8731-6942>

email d.j.murodova@buxdu.uz

**AUDITORLIK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY
YONDASHUVLARI: XORIJIY AMALIYOT VA UNI O'ZBEKISTON SHAROITIGA
MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI**<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23286014>

Annotatsiya. Maqolada auditorlik xizmatlari samaradorligini baholashning xorijiy uslubiy yondashuvlari qiyosiy tahlil qilinib, ularni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlari baholangan. Yetti xil yondashuv PCAOB ning audit sifati indikatorlari majmuasi, Yevropa buxgalterlar federatsiyasining qisqartirilgan ro'yxati, Buyuk Britaniya FRC ning inspeksiya-baholash tizimi, Singapur ACRA ning oshkor qilish ramkasi, IAASB ning audit sifati ramkasi, DEA va SFA modellari hamda balanslashtirilgan ko'rsatkichlar tizimi o'rganilgan. Har bir yondashuv beshta mezon bo'yicha ekspert usulida baholanib, moslashuv indeksi hisoblangan. Hisob-kitoblar IAASB ramkasi (0,92), Yevropa ko'rsatkichlar ro'yxati (0,80) va Singapur modeli (0,77) milliy sharoitga eng mos ekanini, PCAOB ning 28 ta indikatorli tizimi (0,48) hamda DEA modellari (0,44) esa hozirgi bosqichda to'g'ridan-to'g'ri qo'llanilmasligini ko'rsatdi. Uch guruhdan iborat o'n ikkita ko'rsatkichli milliy model va uni 2026–2030-yillarda bosqichma-bosqich joriy etish tartibi taklif etilgan.

Kalit so'zlar: auditorlik xizmatlari, samaradorlikni baholash, uslubiy yondashuv, audit sifati indikatorlari, moslashuv indeksi, tashqi sifat nazorati, renking, integral indeks, xorijiy tajriba, xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti, DEA modeli.

Муродова Дилфуза Жалоловна

Преподаватель кафедры государственного аудита

Бухарского государственного университета

Самостоятельный соискатель

<https://orcid.org/0009-0001-8731-6942>

Email: d.j.murodova@buxdu.uz

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ
АУДИТОРСКИХ УСЛУГ: ЗАРУБЕЖНАЯ ПРАКТИКА И ВОЗМОЖНОСТИ
АДАПТАЦИИ К УСЛОВИЯМ УЗБЕКИСТАНА**

Аннотация. В статье проводится сравнительный анализ зарубежных методологических подходов к оценке эффективности аудиторских услуг и оценивается возможность их адаптации к условиям Узбекистана. Рассматриваются семь подходов: показатели качества

аудита PCAOB, сокращенный набор показателей Федерации европейских бухгалтеров, система рейтингования по результатам инспекций Совета по финансовой отчетности Великобритании (FRC), система раскрытия информации ACRA, концептуальные основы качества аудита IAASB, модели эффективности на базе методов DEA и SFA, а также система сбалансированных показателей. Каждый подход оценивается по пяти критериям (соответствие нормативной базе, доступность информационной базы, затраты на внедрение, кадровый потенциал и сроки внедрения), на основе чего рассчитывается индекс адаптации. Наиболее подходящими для национальных условий оказались концептуальные основы IAASB (0,92), европейский набор показателей (0,80) и сингапурская модель (0,77), в то время как система из 28 показателей PCAOB (0,48) и модели DEA (0,44) не могут быть внедрены напрямую на данном этапе. Предложены национальная модель, включающая двенадцать показателей (разделенных на три группы), и процедура поэтапного внедрения на период 2026–2030 годов.

Ключевые слова: аудиторские услуги, оценка эффективности, методологический подход, показатели качества аудита, индекс адаптации, внешний контроль качества, ранжирование, интегральный показатель, зарубежный опыт, экономика сферы услуг, модель DEA.

Murodova Dilfuza Jalolovna

Lecturer, Department of State Audit, Bukhara State University

Independent Researcher

<https://orcid.org/0009-0001-8731-6942>

Email: d.j.murodova@buxdu.uz

METHODOLOGICAL APPROACHES TO EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF AUDIT SERVICES: FOREIGN PRACTICE AND POSSIBILITIES FOR ADAPTATION TO THE CONTEXT OF UZBEKISTAN

Abstract. The article compares foreign methodological approaches to evaluating the efficiency of audit services and assesses the possibility of adapting them to the conditions of Uzbekistan. Seven approaches are examined: the audit quality indicators of the PCAOB, the shortened indicator set of the Federation of European Accountants, the inspection-based grading system of the UK Financial Reporting Council, the disclosure framework of ACRA, the audit quality framework of the IAASB, efficiency models based on DEA and SFA, and the balanced scorecard. Each approach is scored against five criteria: regulatory compatibility, availability of the information base, implementation cost, human capacity and implementation time, and an adaptation index is calculated. The IAASB framework (0.92), the European indicator set (0.80) and the Singapore model (0.77) prove the most suitable for national conditions, whereas the 28-indicator system of the PCAOB (0.48) and DEA models (0.44) cannot be transferred directly at the present stage. A national model of twelve indicators in three groups and a phased implementation procedure for 2026–2030 are proposed.

Keywords: audit services, efficiency evaluation, methodological approach, audit quality indicators, adaptation index, external quality control, ranking, integral index, foreign experience, economics of service sectors, DEA model.

Kirish. Auditorlik xizmatlari xizmat ko'rsatish tarmoqlarining bilimtalab segmentiga mansub bo'lib, ularning samaradorligini o'lchash an'anaviy xizmatlar unumdorligi ko'rsatkichlari yordamida to'liq hal etilmaydi. Buning sababi audit mahsulotining ishonchga asoslangan tabiatidir: buyurtmachi xizmat sifatini na sotib olishdan oldin, na undan keyin baholay oladi, chunki xatolik aniqlanmaganligi auditorning yetarli ish bajarganini ham, bajarmaganini ham bir xilda anglatishi mumkin. Natijada bozorda raqobat ko'pincha sifat bo'yicha emas, balki narx bo'yicha kechadi va bu holat auditorlik xizmatlari samaradorligini baholashning maxsus uslubiy apparatini talab qiladi.

Xorijiy amaliyotda bunday apparat so'nggi o'n besh yil ichida shakllandi. AQShning Ochiq aksiyadorlik kompaniyalari buxgalteriya hisobini nazorat qilish kengashi (PCAOB) 2015-yilda audit sifati indikatorlari bo'yicha konsepsiya relizini e'lon qilib, unda uch guruhga audit xodimlari, audit jarayoni va audit natijalariga ajratilgan 28 ta ko'rsatkichni muhokamaga qo'ydi [9]. Yevropa buxgalterlar federatsiyasi bu ro'yxatni amaliy qo'llash uchun juda keng deb hisoblab, o'n ikkita ko'rsatkichdan iborat qisqartirilgan majmuani tavsiya etdi [10]. Buyuk Britaniyaning Moliyaviy hisobot kengashi (FRC) yirik firmalarning tanlanma tekshiruvlarida har bir topshiriqni to'rt darajali shkala bo'yicha baholab, natijalarni oshkor qiladi [11], Singapurning Buxgalteriya va korporativ tartibga solish agentligi (ACRA) esa sifat ko'rsatkichlarini ixtiyoriy oshkor qilish ramkasini joriy etdi [12]. Xalqaro audit va ishonch standartlari kengashi (IAASB) 2014-yilda sifat omillarini kirish resurslari, jarayon, natija va o'zaro munosabatlar bo'yicha tizimlashtiruvchi audit sifati ramkasini qabul qildi [5].

O'zbekistonda auditorlik faoliyatining institutsional asoslari 2018-yildan buyon jiddiy yangilandi. "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi 2021-yil 25-fevraldagi O'RQ-677-son Qonun auditorlik tashkilotlari va auditorlar reyestrini, renking tizimini hamda auditorlik tashkilotlari ishi sifatining tashqi nazoratini doimiy tartibga solish vositalari sifatida belgilab berdi [15]. Bozor miqdoriy jihatdan tez kengaydi: auditorlik tashkilotlari soni 2021-yil boshidagi 99 tadan 2025-yil yakunida 175 taga, sertifikatlangan auditorlar soni 572 nafardan 1 296 nafarga yetdi [17]. Shu bilan birga samaradorlikni baholashning yagona, ilmiy asoslangan metodikasi hozirgacha tasdiqlanmagan, renking esa asosan miqdoriy va moliyaviy ko'rsatkichlarga tayanmoqda. Xorijiy metodikalarni esa o'zgarishsiz ko'chirib o'tkazish mumkin emas, chunki ular bozorning boshqacha tuzilmasi va axborot infratuzilmasi uchun ishlab chiqilgan.

Tadqiqotning maqsadi auditorlik xizmatlari samaradorligini baholashning xorijiy uslubiy yondashuvlarini qiyosiy tahlil qilish va ularning O'zbekiston sharoitiga moslashuv darajasini ilmiy asoslangan tarzda baholash asosida milliy modelni ishlab chiqishdan iborat. Maqsaddan kelib chiqib quyidagi vazifalar belgilandi: mavjud yondashuvlarni tasniflash; ularning ko'rsatkichlar tizimi va cheklovlarini qiyoslash; moslashuvni baholash mezonlarini shakllantirish va moslashuv indeksini hisoblash; milliy sharoit uchun ko'rsatkichlar majmuasini taklif etish; uni bosqichma-bosqich joriy etish tartibini asoslash. Ishning ilmiy yangiligi xorijiy yondashuvlarni beshta mezon bo'yicha miqdoriy baholash metodikasining ishlab chiqilganligida, amaliy ahamiyati esa taklif etilgan majmuaning renking va monitoring amaliyotida qo'llanilishi mumkinligida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar sharhi

Auditorlik xizmatlari samaradorligini baholash muammosi ilmiy adabiyotda to'rtta nisbatan mustaqil yo'nalishda rivojlangan. Birinchi yo'nalish audit sifatining nazariy talqiniga bag'ishlangan. L. DeAngelo audit sifatini auditorning mijoz hisob tizimidagi buzilishni aniqlashi va uni oshkor qilishi ehtimolliklarining ko'paytmasi sifatida ta'riflab, sifatni bir vaqtning o'zida kasbiy malaka va mustaqillik bilan bog'ladi [2]. J. Francis to'plangan empirik dalillarni umumlashtirib, audit sifatini muvaffaqiyatsiz auditdan yuqori sifatli topshiriqqacha cho'zilgan uzluksiz miqyos sifatida qarashni taklif etdi [4]. W. Knechel va hammualliflar sifat ko'rsatkichlarini kirish, jarayon, natija va kontekst guruhlariga ajratib, ularning birortasini yagona umumlashtiruvchi o'lchov sifatida qo'llashdan ogohlantirdilar [8].

Ikkinchi yo'nalish indikatorli yondashuv. PCAOB ning 2015-yildagi konsepsiya relizi ko'rsatkichlarning iloji boricha miqdoriy bo'lishi, foydalanuvchiga savol qo'yish imkonini berishi va faqat majmua sifatida talqin qilinishi tamoyillariga asoslangan [9]. Biroq muhokama jarayonida ko'plab ishtirokchilar 28 ta ko'rsatkichni ortiqcha murakkab deb baholadi va kontekstsiz taqdim etilgan indikatorlar auditorlik tashkiloti holatini noto'g'ri aks ettirishi mumkinligini ta'kidladi. Aynan shu tanqid Yevropa buxgalterlar federatsiyasining o'n ikkita ko'rsatkichdan iborat qisqartirilgan ro'yxatini [10] va Singapur ACRA ning ixtiyoriy oshkor qilish ramkasini [12] yuzaga keltirdi. Yevropa Ittifoqida bu yondashuv me'yoriy talablar bilan to'ldirildi: 537/2014-sonli Reglament auditorlik tashkilotlari uchun shaffoflik hisobotini, majburiy rotatsiyani va audit bilan bog'liq bo'lmagan xizmatlar bo'yicha to'lovlarga cheklov belgilashni nazarda tutadi [13].

Uchinchi yo'nalish samaradorlikni rasmiy iqtisodiy-matematik usullar bilan o'lchashga qaratilgan. M. Farrell samaradorlikni texnik va allokativ tarkibiy qismlarga ajratib, samarali chegara tushunchasini kiritdi [3]. A. Charnes, W. Cooper va E. Rhodes bu g'oyani ma'lumotlar qobig'ini tahlil qilish (DEA) usulida rasmiylashtirdilar [1]. Bu usullar auditorlik firmalariga ham tatbiq etilgan, biroq katta va bir jinsli namunani talab qiladi kichik tashkilotlar ustunlik qiladigan bozorda bu shartni bajarish qiyin.

To'rtinchi yo'nalish boshqaruv tahlili bilan bog'liq. R. Kaplan va D. Norton taklif etgan balanslashtirilgan ko'rsatkichlar tizimi moliyaviy natijalarni mijozlar, ichki jarayonlar va rivojlanish perspektivalari bilan bog'lash imkonini beradi [7], F. Djellal va F. Gallouj esa sanoat unumdorligi o'lchovlarini nomoddiy xizmatlarga qo'llashning tizimli cheklovlarini asoslab berdilar [14]. O'zbekistonda olib borilgan tadqiqotlar asosan audit metodikasi, standartlarni uyg'unlashtirish va sifat nazoratini tashkil etish masalalariga qaratilgan bo'lib, xorijiy baholash metodikalarining moslashuv darajasini miqdoriy o'lchash masalasi maxsus o'rganilmagan. Ushbu maqola shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot uch bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda xorijiy tartibga soluvchi organlarning hujjatlari, xalqaro kasbiy tashkilotlar materiallari va ilmiy nashrlar kontent-tahlil qilinib, yetti xil yondashuv ajratildi va uchta uslubiy guruhga tasniflandi: indikatorli, nazorat-inspeksiya va parametrik-noparametrik.

Ikkinchi bosqichda har bir yondashuvning O'zbekiston sharoitiga moslashuv darajasi ekspert usulida baholandi. Baholash beshta mezon bo'yicha 5 ballik shkalada o'tkazildi: me'yoriy-huquqiy moslik (og'irligi 0,25), zarur axborot bazasining mavjudligi (0,25), joriy etish xarajatlari (0,20), kadrlar salohiyati (0,15) va joriy etish muddati (0,15). Mezonlarga berilgan og'irliklar amaldagi qonunchilik va hisobot tizimining cheklovchi omil ekanidan kelib chiqib belgilangan. Moslashuv indeksi quyidagicha hisoblandi:

$$I_a = (\sum w_k b_k) / b_{\max}, \quad (1)$$

bu yerda w_k k -mezonning og'irligi, b_k yondashuvga shu mezon bo'yicha qo'yilgan ball, $b_{\max}$ shkalaning maksimal qiymati (5 ball). Indeks 0 dan 1 gacha qiymat qabul qiladi; 0,70 dan yuqori qiymat yuqori moslashuv darajasini, 0,55–0,70 oralig'i qisman moslashuvni, 0,55 dan past qiymat esa hozirgi bosqichda to'g'ridan-to'g'ri qo'llash mumkin emasligini bildiradi. Uchinchi bosqichda yuqori moslashuv indeksiga ega yondashuvlar elementlari asosida milliy ko'rsatkichlar majmuasi shakllantirildi. Turli o'lchov birliklarida ifodalangan ko'rsatkichlarni jamlash uchun namunadagi eng yaxshi qiymatga nisbatan normallashtirish qo'llanildi:

$$x'_{ij} = x_{ij} / \max x_{ij}, \quad (2)$$

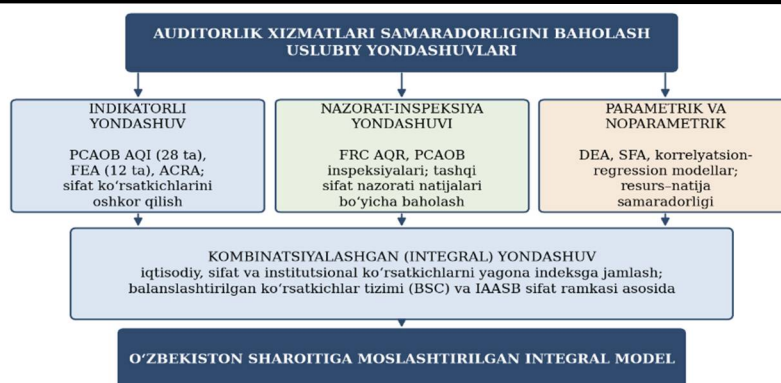
integral samaradorlik indeksi esa chiziqli jamlash yo'li bilan aniqlandi:

$$I_e = \sum w_j x'_{ij}, \quad \sum w_j = 1. \quad (3)$$

Tadqiqotning cheklovlari quyidagilardan iborat: moslashuv baholari ekspert xarakteriga ega bo'lgani uchun sub'ektiv mulohazaga bog'liq (shu sababli mezonlar va og'irliklar oshkor ko'rsatilgan va hisob-kitoblar takrorlanishi mumkin); xorijiy yondashuvlarning amaldagi natijalari turli metodika bo'yicha to'planganligi sababli bevosita qiyoslanmadi. Hisob-kitoblar Microsoft Excel va Python muhitida bajarildi.

Tahlil va natijalar

Kontent-tahlil natijasida ajratilgan yondashuvlarning uslubiy tasnifi 1-rasmda keltirilgan. Tasnif ko'rsatkichlarning shakllanish manbasiga asoslanadi: indikatorli yondashuvda ma'lumotlar auditorlik tashkilotining o'zi tomonidan oshkor qilinadi, nazorat-inspeksiya yondashuvda ular tartibga soluvchi organ tekshiruvi natijasida yuzaga keladi, parametrik-noparametrik yondashuvda esa moliyaviy hisobot ma'lumotlari asosida modellashiriladi.

1-rasm. Auditorlik xizmatlari samaradorligini baholash yondashuvlarining uslubiy tasnifi

Yondashuvlarning mazmuni, asosiy ko'rsatkichlari va cheklovlari 1-jadvalda qiyoslangan.

1-jadval

Auditorlik xizmatlari samaradorligini baholashning xorijiy uslubiy yondashuvlari

Yondashuv (mamlakat, tashkilot)	Mohiyati	Asosiy ko'rsatkichlar	Cheklovlari
PCAOB AQI (AQSH)	Audit sifatining 28 ta indikator: xodimlar, jarayon va natija guruhlari	Xodimlar yuklamasi, tajriba, o'qitish soatlari, qayta tayyorlash, inspeksiya natijalari	Ko'rsatkichlar ko'p; yirik firmalar uchun mo'ljallangan
FEA 12 AQI (Yevropa)	PCAOB ro'yxatining amaliyotga moslashtirilgan qisqartirilgan varianti	Auditorlar mavjudligi, malaka, mustaqillik, sifat nazorati, natijaviylik	Majburiy emas; hisoblash uslubi bir xil emas
FRC AQR (Buyuk Britaniya)	Tanlanma topshiriqlarni inspeksiya qilib, to'rt darajali shkala bo'yicha baholash va natijalarni oshkor qilish	Inspeksiyadan yaxshi baho olgan topshiriqlar ulushi, aniqlangan kamchiliklar turi	Malakali inspektorlar va byudjet talab qiladi
ACRA AQI (Singapur)	Sifat ko'rsatkichlarini audit qo'mitalariga ixtiyoriy oshkor qilish ramkasi	Xodimlar barqarorligi, sherik yuklamasi, o'qitish, sifat nazorati natijalari	Ixtiyoriylik tufayli qamrov to'liq emas
IAASB ramkasi	Sifat omillarini kirish resurslari, jarayon, natija va o'zaro munosabatlar bo'yicha tizimlashtirish	Sifatga ta'sir etuvchi omillar majmuasi (miqdoriy chegaralar belgilanmagan)	Miqdoriylashtirilmagan; reyting uchun yetarli emas
DEA va SFA modellari	Resurs–natija nisbati bo'yicha samarali chegarani baholash	Xarajatlar, mehnat sarfi, daromad, topshiriqlar soni	Katta va bir jinsli namunani talab qiladi
Balanslashtirilgan ko'rsatkichlar tizimi (BSC)	Moliyaviy natijani mijoz, jarayon va rivojlanish perspektivalari bilan bog'lash	Rentabellik, mijoz barqarorligi, jarayon ko'rsatkichlari, xodimlar malakasi	Ichki boshqaruvga mo'ljallangan; standartlashtirilmagan

Manba: muallif tomonidan [5; 9; 10; 11; 12; 13; 1; 7] manbalari asosida tuzilgan.

Qiyosiy tahlil xorijiy yondashuvlarning hech biri universal emasligini ko'rsatadi: indikatorli yondashuv muntazam va ishonchli oshkor qilishni, nazorat-inspeksiya yondashuvi malakali inspektorlar va byudjetni, parametrik modellar esa yirik va bir jinsli statistik bazani talab qiladi. Shu

sababli moslashuv masalasi “qaysi model yaxshiroq” degan emas, “qaysi model milliy institutsional imkoniyatlarga mos keladi” degan savolga javob berishni taqozo etadi.

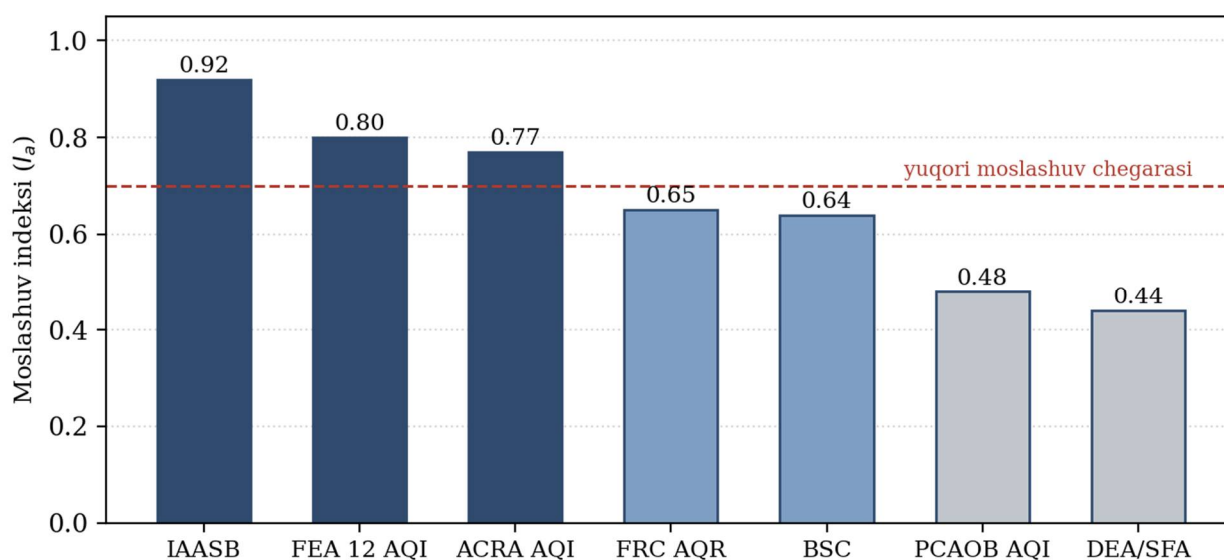
Yondashuvlarning moslashuv darajasini beshta mezon bo'yicha baholash natijalari 2-jadvalda, hisoblangan moslashuv indeksleri esa 2-rasmda keltirilgan.

2-jadval

Xorijiy yondashuvlarning O'zbekiston sharoitiga moslashuv darajasini ekspert baholash natijalari

Yondashuv	Me'yoriy moslik (0,25)	Axborot bazasi (0,25)	Xarajatlar (0,20)	Kadrlar (0,15)	Muddat (0,15)	Moslashuv indeksi (I _a)
IAASB ramkasi	5	4	5	4	5	0,92
FEA 12 AQI	4	4	4	4	4	0,80
ACRA AQI	4	4	4	3	4	0,77
FRC AQR	4	3	3	3	3	0,65
BSC	3	3	4	3	3	0,64
PCAOB AQI	3	2	2	3	2	0,48
DEA va SFA	2	2	3	2	2	0,44
O'rtacha	3,6	3,1	3,6	3,1	3,3	0,67

Manba: muallif hisob-kitoblari; baholash 5 ballik shkalada, indeks (1)-formula bo'yicha hisoblangan.

2-rasm. Xorijiy yondashuvlarning moslashuv indeksi qiymatlari

Hisob-kitoblar uchta muhim natijani beradi. Birinchidan, eng yuqori moslashuv indeksi IAASB ramkasiga tegishli (0,92), chunki O'zbekiston auditorlik faoliyatida xalqaro auditorlik standartlari allaqachon qo'llanilmoqda va ramka qo'shimcha hisobot yuklamasini keltirib chiqarmaydi. Biroq bu ramka miqdoriy chegaralarni belgilamaydi, shu bois u mustaqil baholash vositasi emas, balki ko'rsatkichlar tizimining uslubiy negizi sifatida qabul qilinishi lozim. Ikkinchidan, amaliy jihatdan eng qulay variant Yevropa federatsiyasining qisqartirilgan ro'yxati (0,80) va Singapur modeli (0,77) bo'lib, ularning ko'rsatkichlari auditorlik faoliyati to'g'risidagi ma'lumot doirasida yig'ilishi mumkin. Uchinchidan, PCAOB tizimi (0,48) va DEA modellari (0,44) past baho oldi: birinchisi yirik firmalar uchun mo'ljallangan, ikkinchisi katta va bir jinsli namunani talab qiladi, mamlakatda esa bir tashkilotga o'rtacha 7,4 nafar auditor to'g'ri keladi.

Yuqori moslashuv indeksiga ega yondashuvlar elementlarini birlashtirish asosida taklif etilayotgan milliy ko'rsatkichlar majmuasi 3-jadvalda keltirilgan. Majmua uch guruhga ajratilgan

o'n ikkita ko'rsatkichdan iborat bo'lib, ularning barchasi mavjud hisobot va reyestr ma'lumotlari asosida hisoblanishi mumkin.

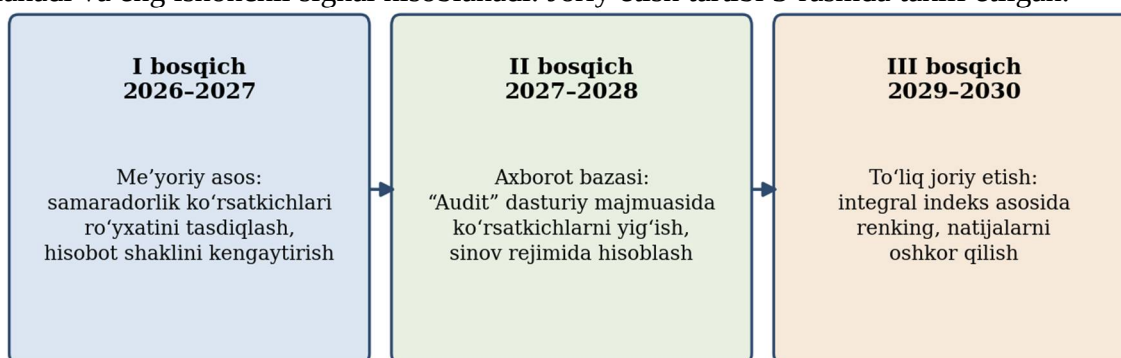
3-jadval

O'zbekiston sharoiti uchun taklif etilayotgan samaradorlik ko'rsatkichlari majmuasi

Guruh	Ko'rsatkich	Axborot manbasi	Og'irlik
Iqtisodiy (0,35)	Bir auditorga to'g'ri keladigan daromad	2-shakl, shtat ma'lumotlari	0,10
	Xizmatlar rentabelligi	2-shakl	0,10
	Bir audit soatining tannarxi	Topshiriq vaqt hisobi	0,08
	Ish vaqtdan foydalanish darajasi	Topshiriq vaqt hisobi	0,07
Sifat (0,40)	Xalqaro sertifikatga ega auditorlar ulushi	Auditorlar reyestri	0,10
	Xodimlar barqarorligi koeffitsiyenti	Kadrlar hisobi	0,08
	Bir sherikka to'g'ri keladigan topshiriqlar soni	Topshiriqlar reyestri	0,10
	Malaka oshirish soatlari (bir auditorga)	Kasbiy tayyorgarlik hujjatlari	0,12
Institutsional (0,25)	Tashqi sifat nazorati natijalari bahosi	Sifat nazorati materiallari	0,10
	Modifikatsiyalangan xulosalar ulushi	Auditorlik faoliyati to'g'risidagi ma'lumot	0,05
	Axborotni oshkor qilish to'liqligi	Tashkilotning rasmiy veb-sayti	0,05
	Kasbiy javobgarlik sug'urtasi qoplami	Sug'urta shartnomalari	0,05

Manba: muallif tomonidan ishlab chiqilgan; og'irliklar yig'indisi 1,00 ga teng.

Sifat guruhiga eng katta og'irlik (0,40) berilgani tasodifiy emas: xizmat sifati bozor tomonidan kuzatilmaydigan sharoitda aynan shu guruh ko'rsatkichlari bitim doirasidan tashqarida shakllanadi va eng ishonchli signal hisoblanadi. Joriy etish tartibi 3-rasmda taklif etilgan.

3-rasm. Samaradorlikni baholash tizimini bosqichma-bosqich joriy etish modeli
Muhokama

Olingan natijalar xorijiy metodikalarni ko'chirib o'tkazish emas, balki tanlab moslashtirish zarurligini tasdiqlaydi. PCAOB tizimining past moslashuv bahosi uning uslubiy zaifligini emas, balki mo'ljallangan obyekti boshqacha ekanini anglatadi: 28 ta indikator yuzlab xodimga ega, murakkab ichki sifat nazorati tizimi mavjud yirik firmalar uchun ishlab chiqilgan. O'zbekiston bozorida esa bir auditorlik tashkilotiga o'rtacha 7,4 nafar auditor to'g'ri keladi va bunday tashkilot uchun o'nlab indikatorni muntazam hisoblash va oshkor qilish ma'muriy yuklama jihatidan

oqlanmaydi. Xuddi shu sabab DEA modellarining past bahosini ham izohlaydi: samarali chegarani baholash uchun zarur bir jinsli namuna mavjud emas.

Shu bilan birga natijalar moslashuvning asosiy to'sig'i moliyaviy emas, balki axborot xarakterida ekanini ko'rsatdi: beshta mezon ichida eng past o'rtacha baho axborot bazasining mavjudligi (3,1) va kadrlar salohiyati (3,1) bo'yicha qo'yildi. Bu shuni bildiradiki, samaradorlikni baholash tizimini joriy etish birinchi navbatda yangi ko'rsatkichlarni o'ylab topishni emas, balki mavjud ma'lumotlarni tizimli yig'ishni talab qiladi. Auditorlik tashkilotlarining davlat organlari bilan hamkorligini raqamlashtirish uchun joriy etilgan "Audit" dasturiy majmuasi bu vazifaning tabiiy platformasi bo'lishi mumkin.

Taklif etilayotgan majmuaning uslubiy negizi IAASB ramkasidan, ko'rsatkichlar tarkibi Yevropa va Singapur amaliyotidan, natijalarni oshkor qilish tartibi esa Buyuk Britaniya tajribasidan olingan. Bunday kombinatsiyalashgan yondashuv birorta ko'rsatkichni yakka o'zida umumlashtiruvchi o'lchov sifatida qo'llamaslik talabiga [8] javob beradi. Ayni paytda chiziqli jamlash kompensatsion tabiatga ega: bir ko'rsatkich bo'yicha past natija boshqalari hisobiga qoplanishi mumkin. Shu sababli renkingda institutsional guruh bo'yicha minimal chegaralar belgilanishi, ya'ni tashqi sifat nazoratidan qoniqarsiz baho olgan tashkilot yuqori reyting guruhiga kirmasligi maqsadga muvofiq.

Tadqiqot natijalari bir qator cheklovlarga ega. Moslashuv baholari ekspert xarakteriga ega bo'lib, ekspertlar doirasi kengaytirilganda qiymatlar o'zgarishi mumkin, garchi mezonlar va og'irliklar oshkor ko'rsatilgani hisob-kitoblarni takrorlash imkonini bersa-da. Taklif etilayotgan ko'rsatkichlar majmuasi amaliy sinovdan o'tkazilmagan; keyingi tadqiqotlarda uni auditorlik tashkilotlarining vakillik namunasida hisoblash, olingan reyting bilan tashqi sifat nazorati natijalari o'rtasidagi bog'liqlikni baholash va og'irliklarni statistik usullar bilan aniqlashtirish zarur.

Xulosa va takliflar. Auditorlik xizmatlari samaradorligini baholashning xorijiy yondashuvlari uch uslubiy guruhga indikatorli, nazorat-inspeksiya va parametrik-noparametrik guruhlariga ajraladi va har biri muayyan institutsional shart-sharoitni nazarda tutadi. Beshta mezon bo'yicha o'tkazilgan baholash IAASB ramkasi (0,92), Yevropa federatsiyasining qisqartirilgan ko'rsatkichlar ro'yxati (0,80) va Singapur oshkor qilish modeli (0,77) milliy sharoitga eng mos ekanini, PCAOB ning kengaytirilgan indikatorlar tizimi (0,48) va DEA modellari (0,44) esa bozor tuzilmasi hamda statistik baza cheklovlari tufayli hozirgi bosqichda to'g'ridan-to'g'ri qo'llanilmasligini ko'rsatdi. Moslashuvning asosiy to'sig'i moliyaviy resurslar emas, balki axborot bazasining yetishmasligidir.

Ushbu xulosalar asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi. Birinchidan, vakolatli davlat organi tomonidan auditorlik xizmatlari samaradorligini baholashning yagona metodikasini tasdiqlash va unga 3-jadvalda taklif etilgan uch guruhli o'n ikkita ko'rsatkichni kiritish maqsadga muvofiq. Ikkinchidan, auditorlik faoliyati to'g'risidagi ma'lumot shaklini sifat ko'rsatkichlari bir sherikka to'g'ri keladigan topshiriqlar soni, malaka oshirish soatlari va xodimlar barqarorligi bilan to'ldirish lozim. Uchinchidan, ushbu ma'lumotlarni yig'ish va hisoblashni "Audit" dasturiy majmuasi doirasida avtomatlashtirish zarur. To'rtinchidan, renking faqat moliyaviy ko'rsatkichlarga emas, balki integral indeksga asoslanishi va institutsional guruh bo'yicha minimal chegaralar bilan to'ldirilishi kerak. Beshinchidan, tashqi sifat nazorati natijalarini standart shaklda oshkor qilish foydalanuvchilar uchun sifat signalini yaratadi va narx raqobatini sifat raqobati bilan almashtirish yo'lidir. Oltinchidan, tizimni 2026–2030-yillarda uch bosqichda me'yoriy asosni shakllantirish, axborot bazasini yig'ish va to'liq joriy etish bosqichlarida amalga oshirish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Charnes A., Cooper W.W., Rhodes E. Measuring the Efficiency of Decision Making Units // European Journal of Operational Research. – 1978. – Vol. 2, No. 6. – P. 429–444.
2. DeAngelo L.E. Auditor Size and Audit Quality // Journal of Accounting and Economics. – 1981. – Vol. 3, No. 3. – P. 183–199.
3. Farrell M.J. The Measurement of Productive Efficiency // Journal of the Royal Statistical Society. Series A. – 1957. – Vol. 120, No. 3. – P. 253–290.

4. Francis J.R. A Framework for Understanding and Researching Audit Quality // Auditing: A Journal of Practice & Theory. – 2011. – Vol. 30, No. 2. – P. 125–152.
5. International Auditing and Assurance Standards Board. A Framework for Audit Quality: Key Elements that Create an Environment for Audit Quality. – New York: IFAC, 2014. – 76 p.
6. International Auditing and Assurance Standards Board. International Standard on Quality Management 1. – New York: IFAC, 2020.
7. Kaplan R.S., Norton D.P. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. – Boston: Harvard Business School Press, 1996. – 322 p.
8. Knechel W.R., Krishnan G.V., Pevzner M., Shefchik L.B., Velury U.K. Audit Quality: Insights from the Academic Literature // Auditing: A Journal of Practice & Theory. – 2013. Vol. 32, Supplement 1. P. 385–421.
9. Public Company Accounting Oversight Board. Concept Release on Audit Quality Indicators. Release No. 2015-005. Washington, 2015.
10. Federation of European Accountants. Overview of Audit Quality Indicators Initiatives. – Brussels, 2016.
11. Financial Reporting Council. Audit Quality Inspection and Supervision Reports. London, 2024.
12. Accounting and Corporate Regulatory Authority. Audit Quality Indicators Disclosure Framework. Singapore, 2015.
13. Regulation (EU) No 537/2014 on specific requirements regarding statutory audit of public-interest entities. Brussels, 2014.
14. Djellal F., Gallouj F. The Productivity Challenge in Services: Measurement and Strategic Perspectives // The Service Industries Journal. 2013. Vol. 33, No. 3–4. P. 282–299.
15. O‘zbekiston Respublikasining O‘RQ-677-son “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni, 25.02.2021. – <https://lex.uz/docs/-5307886> (Law “On Auditing Activity”).
16. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3946-son “Auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori, 19.09.2018. <https://lex.uz/acts/-3914502>.
17. Auditorlik xizmatlari bozorining asosiy ko‘rsatkichlari to‘g‘risida hisobot. Toshkent: Iqtisodiyot va moliya vazirligi, 2024–2025. <https://api.mf.uz>

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE» JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Maqolani tayorlashda qo'yiladigan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida minimal 6 sahifadan iborat bo'lib, Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan holda bo'lishi shart.
2. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatarga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
3. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni, e-mail va telefon raqami, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
4. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida 60 so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
5. Keyingi qatordan 7-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
6. Keyingi qatordan asosiy matn boshlanadi va maqola 4 qismdan iborat bo'ladi: Mavzuning dolzarbligi. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Tadqiqot natijalari. Xulosa.
7. Maqolalar ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, ulardagi fakt va fikrlar asoslangan hamda mustaqil ma'no kasb etishi lozim, plagiat holati taqiqlanadi. Muallif foydalanilgan adabiyotlarni aniq ko'rsatishi, olingan iqtiboslarning aniq manbalarini keltirishi lozim.
8. Web of science hamda Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.
9. Iqtiboslar matn ichida [1, 25] beriladi. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статьи должны содержать 6 страниц, в формате Times New Roman на Microsoft Word, 12 кегль, 1 см, со всех сторон 2 см.
2. Начала абзаца - 1,25 см, формировать строки по ширине, перенос слов в другой ряд должен быть в автоматическом порядке.
3. В первой строке от правой стороны Ф.И.О. автора, во второй строке место работы, должность, ученая степень и ученое звание, e-mail и номер телефона, в третьей строке по центру страницы прописными буквами жирным шрифтом название статьи. Эта информация должна быть предоставлена на узбекском, английском и русском языках.
4. В следующей строке аннотация из 60 слов на трех языках: узбекский, английский и русский.
5. Со следующей строки ключевые слова 7-10.
6. Далее начинается основной текст. новой текст начинается со следующей строки, и статья состоит из 4 частей: актуальность темы, методы и уровень исследования, результаты исследования, заключение.
7. Статьи должны иметь научное значение, факты и идеи должны быть обоснованными и избежать плагиатства. Автор должен точно указать использованную литературу и ссылку на источники, при помощи которых он выразил свое мнение.
8. Сноски или ссылки должен быть взяты из Web of science, а также системы журналов Scopus.
9. Цитирование приводится в тексте [1, 25] Полный список литературы должен быть указан после основного текста, а алфавитном порядке.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles should be at least 6 pages, in Times New Roman, 12 pt., 1 inter.
2. The line head should be 1,25 cm, line spacing, and the words should be automatically moved.
3. The author's full name should be on the first line from the right; the author's place of work, position, academic degree, and academic rank, email address, and phone number should be on the second line; the article title should be centered in bold, capital letters, on the third line. This information should be provided in Uzbek, English, and Russian.
4. An annotation of 60 words in the next line in three languages.
5. Key words from the next row in three languages 7-10.
6. The next line begins with the main text. The main text begins on the next line, and the article consists of four parts: the relevance of the topic, the methods and level of research, the results, and the conclusion.
7. Articles must be of scientific importance and facts and opinions in the article should be well-grounded and have an independent meaning, and they must be free of plagiarism. The author must clearly demonstrate the literature used in his or her opinion, and provide the exact sources of the extracts.
8. Quotes should be from "Web of science" and "Scopus" journals.
9. A complete list of publications should be followed in alphabetical order after the main text. Seals and references should be in the main text [1, 25].